महाराष्ट्र शेतजमीन (जमीन धारणेची कमाल मर्यादा) अधिनियम १९६१ अन्वये भूमीहीन, माजी सैनिक, दुर्बल घटक इत्यादींना वाटप केलेल्या जमिनी संबंधित जमीनधारकास स्वत:च्या कुटुंबातील घटकास आपापसात वाटप करण्याच्या अनुषंगाने मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्याबाबत...

महाराष्ट्र शासन
महसूल व वन विभाग
शासन परिपत्रक क्रमांक : मशेम-२०२५/प्र.क्र.२१५ /ल-७
हुतात्मा राजगुरु चौक, मादाम कामा रोड
मंत्रालय, मुंबई ४०००३२
दिनांक : २८ जानेवारी, २०२६

संदर्भ:- **१)** महाराष्ट्र शेतजमीन (जमीन धारणेची कमाल मर्यादा कमी करणे)(अतिरीक्त जमिनीचे वाटप) आणि (सुधारणा) नियम, १९७५
२) महाराष्ट्र शेतजमीन (जमीन धारणेची कमाल मर्यादा कमी करणे)(अतिरीक्त जमिनीचे वाटप) आणि (सुधारणा) नियम, २००१
३) मा. उच्च न्यायालय, नागपूर खंडपीठ याचिका क्र.२८१५/२००२, दि.३० जून, २००३ रोजीचा आदेश.

प्रस्तावना :-

महाराष्ट्र शेतजमीन (जमीन धारणेची कमाल मर्यादा) अधिनियम १९६१ च्या कलम २१ अन्वये अतिरिक्त घोषित करण्यात आलेल्या जमीन समाजातील दुर्बल घटक, भूमिहीन, माजी सैनिक इत्यादींना उक्त अधिनियमाच्या कलम २७ अन्वये वाटप करण्यात आलेली आहे. महाराष्ट्र शेतजमीन (जमीन धारणेची कमाल मर्यादा कमी करणे)(अतिरीक्त जमिनीचे वाटप) आणि (सुधारणा) नियम १९७५ च्या नियम १२ नुसार व महाराष्ट्र शेतजमीन (सुधारणा) नियम २००१ च्या नियम १२ ड-१ अन्वये जिल्हाधिकारी यांच्या पूर्वपरवानगीने नजराणा रक्कम भरुन जमिनीच्या हस्तांतरणास मंजूरी देण्यात आलेली आहे.

०२. तथापि, सदर सिलींग कायद्याने वाटप केलेल्या जमिनींचे वारसाहक्काने, मुत्युपत्राव्दारे अथवा हक्कसोडपत्राव्दारे कुटुंबांतर्गत हस्तांतरण (कुटुंब - महाराष्ट्र शेतजमीन (जमीन धारणेची कमाल मर्यादा) अधिनियम, १९६१ च्या कलम ४ मध्ये नमूद कुटुंब घटकाच्या व्याख्येनुसार) करावयाचे असल्यास नागरकिंना अडचणी निर्माण होत असल्याचे शासनाच्या निर्दशनास आले आहे.

०३. संदर्भीय क्र. ३ अन्वये मा. उच्च न्यायालयाने दिलेल्या आदेशानुसार हिंदू एकत्र कुटुंबांच्या मालकीच्या मिळकतीचे वाटप होवून सहधारकाला मिळकत प्राप्त होणे, ही प्रक्रिया हस्तांतरण या संज्ञेखाली येत नाही, यास्तव, सहधारकांनी आपआपसात सहमतीने वाटप करणे अथवा सहधारकांनी त्यांच्या स्वच्छेने हक्कसोडपत्र करणे या बाबी हस्तांतरण संज्ञेत अंतर्भूत होत नाहीत.

०४. मा. उच्च न्यायालयाचे उपरोक्त आदेश विचारात घेता, महाराष्ट्र शेतजमीन (जमीन धारणेची कमाल मर्यादा) अधिनियम, १९६१ अन्वये वाटप केलेल्या जमिनींचे वारसाहक्काने, मुत्यूपत्राव्दारे अथवा हक्कसोडपत्राव्दारे कुटुंबांतर्गत हस्तांतरण होत असताना अनुसरावयाच्या कार्यपध्दतीबाबत सामान्य नागरिकांना अवगत करण्याकरीता तसेच सर्व संबंधित क्षेत्रिय महसूल यंत्रणांना/क्षेत्रिय महसूली अधिकाऱ्यांना सर्वकष सूचना देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन परिपत्रक :-

उपरोक्त पार्श्वभूमीआधारे महसूल विभागाच्या क्षेत्रिय यंत्रणा व संबंधित अधिकारी यांना खालीलप्रमाणे सविस्तर निर्देश या परिपत्रकान्वये देण्यात येत आहेत.

०१. महाराष्ट्र शेतजमीन (जमीन धारणेची कमाल मर्यादा) अधिनियम, १९६१ अन्वये भूमीहीन, माजी सैनिक व दुर्बल घटक इत्यादींना वाटप केलेल्या जमिनी संबंधित जमीनधारकास स्वत:च्या कुटुंबातील घटकास आपापसात सहमतीने वाटप करणे अथवा सहधारकांनी त्यांच्या स्वच्छेने हक्कसोडपत्र करणे अथवा मृत्युपत्राव्दारे वारसांना देणे अथवा मृत्युनंतर वारस हक्काने वारसांना प्राप्त झाल्यास याबाबी हस्तांतरण या संज्ञेखाली येत नाही. सबब, उपरोक्त परिस्थितीत नजराणा रक्कम भरण्याची आवश्यकता नाही.

०२. कुटुंब घटक वगळता अन्य व्यक्तीस मृत्युपत्राव्दारे जमिनीची मालकी हक्क हस्तांतरीत केल्यास अशा प्रकरणी हस्तांतरण समजून शासन राजपत्र दि. १९.१०.२००१ मधील तरतूदीनुसार नजराणा रक्कम भरुन घ्यावी.

०३. सदर शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आले असून त्याचा संकेताक २०२६०१२८१२५४१८०९१९ असा आहे. हे परिपत्रक डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

SATYANARAYAN SHIVPRASAD BAJAJ

Digitally signed by SATYANARAYAN SHIVPRASAD BAJAJ
DN: c=IN, o=GOVERNMENT OF MAHARASHTRA, ou=REVENUE AND FOREST DEPARTMENT, 2.5.4.20=559498df564ab1121a356349085c1b8e3cc0f12569ba0f7f2090386d4dccb333, postalCode=400032, st=Maharashtra, serialNumber=F7145AF5949FB706E2DCB06C2B209B58FFA369F6E085E02041722C90F0528791, cn=SATYANARAYAN SHIVPRASAD BAJAJ
Date: 2026.01.28 13:02:45 +05'30'

(सत्यनारायण बजाज)
सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत:-

१) अपर मुख्य सचिव (महसूल), महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
२) सर्व विभागीय आयुक्त
३) सर्व जिल्हाधिकारी,
४) मा. मंत्री, (महसूल) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
५) निवडनस्ती, कार्यासन ल-७, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.